

leid heeft gehad. Van de 28 adviezen werden er slechts vijf volledig en nog eens negen gedeeltelijk of in grote mate overgenomen door de regering. Hierbij bleek het niet van belang of de adviezen unaniem waren of niet: ook adviezen waarin slechts een meerderheidsstandpunt kon worden bereikt bleken soms succesvol, terwijl verschillende unanieme adviezen niet werden opgevolgd.

Op deze conclusie en resultaten kan wel wat worden afgedongen. Zo kan het punt van het beperkte belang van eenstemmigheid bijvoorbeeld nauwelijks een nieuw wetenschappelijk inzicht worden genoemd. Belangrijker is de vraag of de SER-adviezen op het gebied van het loon- en prijsbeleid een goede indicatie geven van de algemene invloed van de SER op het regeringsbeleid. Camphuis benadrukt zelf het gepolitiseerde karakter van dit terrein en geeft aan dat regeringen zich vaak weinig aantrokken van adviezen die niet strookten met hun beleid. Ook het gegeven dat in 1993 het laatste advies over het loon- en prijsbeleid werd uitgebracht – wat de keuze voor 1993 als eindjaar in het onderzoek verklaart – geeft al het beperkte belang van de SER op dit onderwerp aan. Immers, op terreinen als de sociale zekerheid is de SER nog steeds een zeer gewaardeerd adviesorgaan. Het is hierdoor zeer goed mogelijk dat een keuze voor de sociale zekerheid of voor andere, minder gepolitiseerde, terreinen een veel rooskleuriger beeld van de invloed van de SER op het overheidsbeleid had opgeleverd.

Dit neemt niet weg dat *Tussen analyse en opportuniteit* zeer de moeite waard is om te lezen. In meer dan vijfhonderd pagina's en gebaseerd op een indrukwekkende hoeveelheid archiefbronnen en interviews levert het boek een schat aan informatie op over het naoorlogse inkomensbeleid. Jammer hierbij is wel dat het boek weinig aandacht besteedt aan de even cruciale rol van de Stichting van de Arbeid. Deze is overigens eerder al uitgebreid beschreven in Maarten van Bottenburg's *Aan den Arbeid!* Camphuis' grondige analyse van de SER-activiteiten op het gebied van de loon- en prijspolitiek kan gezien worden als een belangrijke aanvulling op dit werk.

Dennie Oudenijhuis
Universiteit Leiden

Judith Frishman, David J. Wertheim, Ido de Haan, and Joël Cohen (red.), *Borders and boundaries in and around Dutch Jewish history* (Amsterdam: Aksant, 2011) 208 p. ISBN 978 90 5260 387 2.

This volume of essays is the product of the Eleventh International Symposium on the History and Culture of the Jews. The proceedings of these symposiums have been published for years by Brill, as lovely, fiendishly expensive, books. Therefore, it was a pleasant surprise to see this volume published in paperback by smaller local publisher Aksant. Though largely unknown outside the Netherlands, Aksant has put together a more affordable and no less readable edition.

The editors begin the volume by setting out their goals for the book. The contributions to this volume are to take up the challenge of writing contextualized histories of Jewish communities. Using the nation-state as a departure point, most of the essays tie in the history of particular Jews or specific Jewish communities with overarching histories of regions or nations. Thus, the book seeks to redress the lack of engagement within Jewish History, in general, and Dutch Jewish History, in particular, with the

topic of borders and boundaries. Overall, the 'Introduction', though promising more than the book delivers, does an excellent job of situating the essays within debates in current (Jewish) historiography.

The first two essays deal with the externally-imposed boundaries of ghettos, juxtaposing 17th-century Florence and 20th-century Nazi-controlled Europe. The third essay looks at internally-imposed boundaries – that of Jews in Antwerp, who bound themselves via an invisible border – the *eruw*. All contributions do a good job of contextualizing the experience of Jews and their boundaries in the larger milieu. Siegmund's essay on Florence is an especially nuanced contribution, discussing the motivations of the d'Medici rulers for ghettoizing Florence's Jews. Vanden Daelen takes the definitions and delineations of the first two essays a step further, by looking at ways markers like hair and clothing form boundaries between Jews and non-Jews.

The second section of the book is strangely-titled 'Cultural trespassers'. One of the points of Hofmeester's extremely readable essay on Jewish MPs in the Netherlands is how integrated these men were in the political system. Likewise, Ronald Schechter's contribution on Jewish *prima donna*, Catinka Heinefetter, emphasizes how acceptable a niche the arts were for Jews at the time. Meanwhile, David Wertheim's work on the uses of borders and boundaries in the interpretation of the *Diary of Anne Frank* is a wonderfully well-written contribution, combining analysis of the reception of the book itself with the uses and abuses to which it has been subjected for political ends. It is unclear, though, how these essays fit into the category of 'cultural trespassers'.

The last two sections do a decent job of grouping themes together. Franco's piece on the issuance of Portuguese passports to Sephardic Jews in Salonika raises questions about the link between citizenship and ethnicity. Brasz's article on 'Dutch Jews and German Immigrants' treats the fraught relationship between Dutch Jews and German immigrants before the 2nd World War. David de Vries' emphasizes the cultures of negotiation that developed with other ethnic and religious groups in the diamond industry, and the frequent social proximity that these exchanges produced.

The fourth section is the most coherent content-wise, as all three essays discuss what happens to Jewish communities when the ruling regimes governing the geographies in which they live change. All are excellent essays. Makowski presents a more nuanced view of Jewish identities and relationships with Poles and Germans in the borderland area of Poznan. Wallet discusses the emergence of the nation of Belgium and what this emergence meant for the organizational structure and ideological foundations of Jewish communities caught up in this revolution. Tsur situates the Jewish community in Morocco in the larger currents of (de)colonization and pan-Arabism. But it is Paula Hyman's essay on Alsatian Jewry that is the center-piece of the book. She deftly emphasizes layers of Jewish identity between the local, regional, national and larger Western Ashkenazi diaspora. She coins the term 'braided' identity to describe the hybrid affiliations these Jews had as Ashkenazim, citizens of France, and Alsatians.

Like any volume of conference proceedings, there is a certain unevenness. Some of the essays are not particularly well-abridged versions of longer articles or books. Reading the work as a whole, I got the impression that some authors were trying to shoehorn their topics into the 'borders and boundaries' theme. Very few of the essays directly address the theoretical issues of boundaries and borders, and some mention them not at all. Moreover, the title is misleading because these essays go far beyond Dutch Jewish history. In fact, over half of the essays do not deal with the Low Countries

at all. But these are small criticisms, and, indeed, are the same sort of criticisms that are true of almost any volume of conference proceedings. This is a book full of essays that are, by and large, readable, clear, concise, and informative.

Dr. Jessica Vance Roitman

KITLV/Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies

Veerle De Laet, *Brussel binnenskamers. Kunst- en luxebezit in het spanningsveld tussen hof en stad, 1600-1735*. Studies stadsgeschiedenis 8 (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011) 392 p. ISBN 978 90 8964 330 8.

Sinds de eerste internationale conferentie over boedelbeschrijvingen in 1980 waarvan de resultaten zijn gepubliceerd in AAG Bijdragen 23 door Ad van der Woude en mijzelf, zijn er al vele mooie studies verschenen die op deze bronnen zijn gebaseerd. De laatste jaren is het zwaartepunt van onderzoek verschoven van Nederland naar Vlaanderen. Hier zijn meer mensen dan ooit bezig deze verleidelijke bron aan het praten te krijgen. De belangrijkste inspirator is Bruno Blondé, maar ook Hugo Soly en Erik Aerts verdienen het genoemd te worden. Het is te hopen dat ook in Nederland zelf het onderzoek voortzetting vindt.

Het proefschrift van Veerle de Laet – *Brussel binnenkamers. Kunst en luxebezit in het spanningsveld tussen hof en stad, 1600-1735* – stamt uit deze traditie en is een geslaagd voorbeeld van de studie naar de stedelijke materiële cultuur in de Zuidelijke Nederlanden. Tegelijkertijd laat deze studie zien dat er dertig jaar na dato nog steeds geen patentoplossingen zijn voor de vele problemen in het boedelonderzoek die toen ook al zijn geformuleerd: het probleem van de representativiteit, het probleem van de volledigheid, het probleem van de woord/zaak problematiek (welk voorwerp hoort bij welk woord), het *stock/flow* probleem (de inventaris is een momentopname terwijl consumptie een repetitief proces is). Veerle de Laet gaat op inventieve en open wijze met deze problemen om en verdient daarvoor de hoogste lof.

Haar boek is vooral een discussie met Jan de Vries' *The industrious revolution* zonder dat ze overigens ingaat op het belangrijkste thema ervan – de economie van het huishouden. Wat haar interesseert is het onderscheid dat De Vries maakt tussen oude en nieuwe luxe – waarbij nieuwe luxe zich kenmerkt door vermenigvuldiging en kwaliteits- en prijsdifferentiatie, en verbonden is met de stedelijke commerciële cultuur, terwijl de oude luxe verbonden is met de hofsamenleving en de aristocratie. In Brussel in de lange zeventiende eeuw (1600-1735) kan zij beide groepen bestuderen. Tegenover Jan de Vries plaatst zij Norbert Elias. Terwijl De Vries de stedelijke middengroepen als innovators ziet, is dat voor Elias de adel.

Haar conclusie is dat de Brusselse werkelijkheid van de lange zeventiende eeuw zich tussen beide modellen beweegt. Er zijn veranderingen die uitgaan van de adel (bijvoorbeeld waar het gaat om de verspreiding van Franse mode); er zijn veranderingen die uitgaan van de stedelijke middengroepen (bijvoorbeeld de aanwezigheid van koffie- en theeserviezen; de verspreiding van katoenen objecten); en er zijn stedelijke groepen die adellijke consumptiepatronen imiteren (bijvoorbeeld in de aanwezigheid van goudleer en wapens). Zij benadrukt vooral de nuances: er is geen homogene hofcultuur versus een homogene stedelijke cultuur en er is evenmin een duidelijke schei-